

УДК 351.746.2:351.759.6

КУДІНОВ С., доктор юридичних наук, професор.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0582-1030>.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПАРТНЕРСТВА ПРИВАТНИХ КОМПАНІЙ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ В ІНТЕРЕСАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

DOI ...

Анотація. Статтю присвячено актуальним питанням забезпечення національної безпеки. Її метою є обґрунтування необхідності перегляду підходів до партнерства спеціальних служб України і приватних компаній. У межах наукового пошуку охарактеризовано сучасний стан загроз національній безпеці від країни-агресора. Акцентовано увагу, що після нападу РФ на Україну відбулись зміни у безпековій парадигмі та підходах до забезпечення національної безпеки й світового устрою в цілому, та необхідності пошуку додаткових ресурсів для протидії РФ, розробки нових ефективних моделей організації діяльності національних спецслужб шляхом залучення до цієї діяльності потенціалу та ресурсів недержавних інституцій. Констатовано, що ефективне партнерство спеціальних служб і приватних підприємств в інтересах забезпечення національної безпеки є сталою міжнародною практикою, а в окремих випадках, і єдиним засобом підвищення ефективності діяльності спеціальних служб в умовах дефіциту кадрів та ресурсів, що відповідає вимогам міжнародного та національного законодавств. Охарактеризовано міжнародний досвід такого партнерства на прикладі проектів “Griffin”, “ECSA – CERBERUS”, “ProtectUK”, діяльності приватних розвідувальних та охоронних компаній. Виокремлено перспективні напрями посилення спроможностей спеціальних служб України шляхом партнерства з приватними підприємствами та їх структурами безпеки, серед яких: створення безпекових платформ (освітнього та інформаційно-комунікативного характеру); отримання оперативно-значущої інформації в інтересах забезпечення державної безпеки як в країні, так і за її межами, у тому числі, її обробка; сприяння у використанні існуючих та розробка нових продуктів програмного забезпечення для пошуку, ідентифікації осіб, що створюють загрозу державній безпеці України, фіксацію їх злочинної діяльності тощо; здійснення аналітичних досліджень, узагальнення великого масиву даних в інтересах забезпечення національної безпеки; підготовка кадрів до роботи в сучасних умовах, у т.ч. з використанням новітніх технологій. Наголошено на необхідності чіткої правової регламентації прав і обов’язків сторін такого партнерства.

Ключові слова: національна безпека, спеціальні служби, партнерство у сфері національної безпеки, правове регулювання, міжнародне законодавство.

Summary. The article is devoted to topical issues of national security. Its purpose is to justify the need to review approaches to the partnership of special services of Ukraine and private companies. The current state of threats to national security from the aggressor country is characterized within the scope of scientific research. Attention was drawn to the fact that after the attack of the Russian Federation on Ukraine, there were changes in the security paradigm and approaches to national security and the world system as a whole, and the need, in this connection, to find additional resources to counter the Russian Federation, to develop new effective models of organizing the activities of national special services by involving the potential and resources of non-state institutions in this activity. It was established that the effective partnership of special services and private enterprises in the interests of national security is a stable international practice, and in some cases, the only means of increasing the effectiveness of special services in conditions of shortage of personnel and resources, which meets the requirements of international and national legislation. The international

experience of such a partnership is characterized using the examples of the “Griffin”, “ECSA – CERBERUS”, “ProtectUK” projects, as well as the activities of private intelligence and security companies. Prospective directions for strengthening the capabilities of Ukraine’s special services through partnership with private enterprises and their security structures are highlighted, including: creation of security platforms (educational and informational and communicative in nature); obtaining operationally significant information in the interests of ensuring state security both in the country and abroad, including its processing; assistance in the use of existing and development of new software products for the search and identification of persons who pose a threat to the state security of Ukraine, the recording of their criminal activities, etc.; carrying out analytical studies, summarizing a large array of data in the interests of national security; personnel training for work in modern conditions, including using the latest technologies. The need for clear legal regulation of the rights and obligations of the parties to such a partnership is emphasized.

Keywords: national security, special services, partnership in the field of national security, legal regulation, international legislation.

Постановка проблеми. Військова, неспровокована агресія рф проти України з використанням заборонених засобів та способів війни, а фактично, ведення її терористичними засобами – жорстокі вбивства мирних громадян (дітей та військових тощо), знищення цивільної інфраструктури (шкіл, лікарень, дитячих садків), використання голоду і холоду, як засобів впливу, переплетені з погрозами подальшого вчинення злочинів, у тому числі застосування ядерної зброї задля реалізації імперських амбіцій, обумовили нову реальність виживання українців.

У протидії російсько-терористичному нападу на нашу країну особлива роль відведена вітчизняним спеціальним службам, що здійснюють протидію військовій агресії, розвідувально-підривній діяльності проти України; боротьбу з тероризмом; забезпечують кібернетичну та інформаційну безпеку, здобувають розвідувальну інформацію в інтересах забезпечення національної безпеки тощо.

Майже весь світ визнав, що рф ретельно готувалася до цієї війни, нарощуючи свій військовий потенціал та наповнюючи нашу країну, державні, правоохоронні органи та спеціальні служби своїми поплічниками. При цьому ворог до нечуваних меж продовжує поширювати свої пропагандистські ідеї, організовуючи тисячі кібератак на інформаційні ресурси державних установ, недержавних підприємств та організацій тощо.

У своїй злочинній діяльності країна-агресор спирається на свій економічний потенціал, необмежені людські ресурси, використання досягнень науки і техніки, своїх прихильників у всьому світі тощо.

Події, що відбуваються на території нашої країни та у світі – відкрита агресія рф та визнання члена Ради безпеки ООН – рф терористичною країною, змінили безпекову парадигму та підходи до забезпечення національної безпеки й світового устрою в цілому.

Світ визнав необхідність збільшення витрат на безпеку, оборону, розвиток військового виробництва, об’єднання зусиль навколо створення умов безпечного існування тощо. При цьому, все це повинно відбуватися в умовах дефіциту ресурсів на реалізацію цих потреб й необхідністю їх пошуку. Незважаючи на героїзм населення нашої країни, збройних сил, військових формувань сектору безпеки і оборони, потенціал країни-агресора є набагато більшим.

Тому для нашої держави, її спеціальних служб актуальним залишається пошук додаткових ресурсів: матеріальних, фінансових, озброєння, інтелектуальних, технологічних, людських для продовження боротьби за виживання нашої нації та забезпечення її національної безпеки.

Саме тому переосмислення такої міжнародної практики є джерелом знань, що

може бути покладене в основу підвищення спроможностей національних спецслужб у умовах війни і на майбутнє.

Результати аналізу наукових публікацій. Питання забезпечення національної безпеки були і залишаються предметом наукових пошуків багатьох фахівців з державного управління, адміністративного права, політології, адміністративного права та права національної безпеки. Зокрема, дослідженню питань забезпечення національної безпеки України присвячені роботи дослідників: О. Власюка, В. Горбуліна, І. Грицяка, А. Качинського, С. Кузніченка, О. Комісарова, В. Ліпкана, В. Ортинського, В. Пилипчука, А. Семенченка, А. Сіцінського, Г. Ситника, М. Стрельбицького, О. Суходолі, Д. Талалая, Л. Чекаленко, В. Чалого та ін.

Питання партнерства державного і недержавного секторів в інтересах забезпечення національної безпеки та окремих її складових досліджувалися в працях В. Дихановського, Д. Дубова, В. Круглова, В. Крутова, О. Маркєєвої, Б. Розвадовського, Ю. Романюка, В. Паливоди, О. Проневича, Ю. Мех та інших.

У той же час питання пошуку шляхів підвищення ефективності захисту спецслужбами України національної безпеки нашої країни продовжують залишатися актуальними.

Метою статті є встановлення міжнародного досвіду співпраці приватних підприємств зі спеціальними службами в інтересах забезпечення національної безпеки, виокремлення напрямів його використання в Україні, в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Одним із засобів підвищення спроможностей спеціальних служб в сучасних умовах є пошук та мобілізація ресурсів самого суспільства, шляхом розробки нових моделей, що забезпечують більш ефективне їх використання в сучасних умовах, створюють ефекти синергії тощо. Зокрема, мова йде про механізми партнерства, у першу чергу у сфері безпеки і оборони.

Так, у 1990-х роках в умовах скорочення бюджету ЦРУ на 25 %, людські та матеріальні ресурси цього розвідувального органу були недостатні для швидкого й ефективного виконання його функцій, особливо напередодні атак 11 вересня 2001 року. Задля вирішення вказаної проблеми керівництво органу вдалося до масового використання “підрядників” [3; 5].

Дослідники питань партнерства державного і недержавного секторів зазначають, що фундаментальною причиною, яка веде до утворення партнерств, є усвідомлення факту, що приватний і публічний сектори мають унікальні характеристики, які забезпечують їм перевагу у наданні послуг населенню. Іншою засадничою передумовою формування і поширення практики партнерств була і залишається зміна підходу до розуміння функцій урядів, зокрема усвідомлення необхідності передачі частини їх приватному сектору як більш мобільному й ефективному [6, с. 89].

У свою чергу, дослідники діяльності приватних розвідувальних компаній вказують на те, що вони є вагомим чинником сучасного безпекового середовища на глобальному рівні. З огляду на більшу еластичність у кадрових та фінансових питаннях приватні компанії мають суттєві переваги над державними органами в питаннях конкуренції за кращих спеціалістів; вони випереджають спеціальні служби у створенні та використанні новітніх технологій, які застосовують у розвідувальній діяльності [4, с. 17].

Слід зазначити, що хоч питання державно-приватного партнерства у цій сфері і не мають належного правового забезпечення, однак вже доволі розповсюджені у нашій країні – мова йде у першу чергу про створення озброєння, спорядження, техніки. Партнерство спецслужб з недержавним сектором пов’язують переважно з державними закупівлями, виконанням господарських робіт, наданням благодійної допомоги, співробітництвом окремих громадян зі спеціальними службами тощо. У той же час,

питання взаємодії у сфері здійснення контррозвідувальної діяльності, протидії тероризму, отримання розвідувальної інформації забезпечення державної безпеки, мають поодинокі, не системні випадки.

Ще у 2009 році було заявлено, що розвідувальні органи США витрачають більш як 70 % бюджету на оплату роботи “підрядників”, ЦРУ – близько 30 % [3].

Колишній директор Агенції національної безпеки та Центрального розвідувального управління США М. Хайден, характеризуючи партнерство приватного і державного секторів у цій сфері, взагалі закликав не проводити межу між державними органами та представниками приватного бізнесу, значна частка яких готова ризикувати без грошової винагороди з метою допомоги у забезпеченні національної безпеки [3].

Оновлена Контртерористична стратегія ЄС на 2023 – 2027 роки також наголошує на тому, що у майбутньому важливу роль у протидії тероризму повинно відігравати державно-приватне партнерство з організаціями приватного сектору. Воно може гарантувати, що новітні технологічні розробки не будуть доступні для терористів, а більш тісний зв'язок між цивільним суспільством і державними органами забезпечить узгодження зусиль у боротьбі з тероризмом, потребами і поглядами усіх верств населення, тим самим збільшуючи вірогідність їх більш широкого прийняття та використання [1].

На доцільності використання потенціалу державно-приватного партнерства було наголошено і в Стратегії національної контррозвідки США (2020 – 2022 рр.) [8]. Поряд із переліченим, до переваг використання приватних компаній в інтересах забезпечення національної безпеки слід віднести і можливість оперативного здобуття інформації, у тому числі за межами України (наявність зв'язків, спроможностей для здобування інформації), використання потенціалу приватних служб охорони та структур корпоративної безпеки, які зацікавлені у створенні безпечних умов для своїх підприємств, їх керівників та працівників. Більш того, вони готові інвестувати у заходи безпеки.

У наш час загальновідомими прикладами державно-приватного партнерства для забезпечення громадської безпеки та порядку в США й Ізраїлі є велика кількість приватних охоронних компаній, які надають послуги з охорони громадських місць, об'єктів критичної інфраструктури та окремих осіб.

Сучасний світ також багатий на приклади та форми партнерства у сфері національної безпеки. Нинішні держави не лише надають можливість або сприяння приватному бізнесу у реалізації інвестиційних проектів, виробленні стратегічно важливих ресурсів, озброєння, доручають підготовку кадрів, використовують розвідувальну інформацію, але й фактично довіряють свою безпеку, зокрема, у сфері кіберзахисту.

Розмірковуючи над питанням партнерства з приватними компаніями у сфері національної безпеки, колишній керівник Міністерства внутрішньої безпеки США М. Чертофф зазначає, що вирішальним чинником для наймання приватних компаній чи окремих осіб є їх унікальна кваліфікація або навички, на оволодіння якими може бути витрачено багато часу. Крім того, до “підрядників” звертаються, зазвичай, тоді, коли виникає тимчасова потреба у знаннях і вміннях у певній сфері. У цих випадках наймання спеціалістів заощаджує час і ресурси, оскільки “підрядники” не є постійними співробітниками, їх можна легко замінити за потреби. Це особливо актуально, коли законодавці ставлять перед розвідувальним співтовариством завдання, що потребують значних витрат, але при цьому скорочують бюджет [4, с. 10].

Доволі цікавим з точки зору врахування у розбудові партнерства спеціальних служб і недержавного сектору є іноземний досвід створення спільнот у цій галузі.

Так, орієнтирами у цьому напрямі можуть бути проекти “Griffin”, “ECSA – CERBERUS”, “ProtectUK” (Контртерористичний альянс). Метою першого є об’єднання зусиль поліції, пожежних служб, швидкої допомоги, приватних охоронних підприємств та інших державних установ у стримуванні, попередженні та підтримці операцій спрямованих проти терористичної та екстремістської діяльності. Після свого створення ця програма набула поширення у Великій Британії, Австралії, Канаді, Сингапурі, США тощо [9].

Другий фактично є електронною системою, в якій співробітники приватних служб безпеки мають можливість спілкуватися між собою, а також, конструктивно взаємодіяти з Бельгійським управлінням національної безпеки [7].

“ProtectUK” створений у 2022 році та є результатом партнерства Національного управління по боротьбі з тероризмом (NaCTSO), Міністерства внутрішніх справ та Pool Re (провідної британської компанії зі страхування ризиків тероризму) у Великій Британії, які втрєох відповідають за реалізацію цього проекту. У його основі лежить обмін інформацією та знаннями з метою використання досвіду та результатів досліджень для виявлення інноваційних підходів до інформування бізнесу і суспільства про терористичну загрозу, а також, кращих практик боротьби з нею. Крім того, це безкоштовний ресурс, що включає у себе велику кількість інформації, що допомагає підприємствам і організаціям розібратися з тим, що їм зробити для безпеки своїх організацій та їх клієнтів, у тому числі, навчання. Він знаходиться у віданні Національного управління по боротьбі з тероризмом, підрозділу поліції, що підтримує напрямок “захисту і підготовки” урядової стратегії боротьби з тероризмом [10].

У свою чергу міжнародна практика є доволі багатою прикладами діяльності приватних розвідувальних компаній, що зосереджуються на здобуванні, аналізуванні, використанні отриманої, в тому числі з відкритих джерел, інформації, в інтересах національної безпеки [5].

Так, приватна розвідувальна компанія “Terrogence” майже 20 років є провідною у пошуку та аналізі критично важливої розвідувальної інформації з використанням технологічних рішень, в тому числі власної системи Web-Intelligence, що здатна здобувати глибоку інформацію із складної мережі онлайн-мереж та форумів – тих мереж (просторів), де зароджуються та розвиваються потенційні загрози. Її клієнтами є державні, правоохоронні та органи національної безпеки різних країн, глобальні корпорації, фінансові інститути, компанії пов’язані з критичною інфраструктурою [11].

Узагальнюючи напрацювання попередників, міжнародний і вітчизняний досвід, дослідники Національного інституту стратегічних досліджень разом з фахівцями сфери корпоративної безпеки ще в 2021 році дійшли висновку, що недержавні громадські та бізнесові структури є важливим складником українського суспільства, що відіграє значну роль у захисті державного суверенітету України. Тому держава не може ігнорувати їхню роль у розбудові та розвитку системи національної безпеки [2, с. 50].

Висновки.

Практика діяльності іноземних спеціальних служб та правоохоронних органів, приписи міжнародного законодавства дозволяють виокремити перспективні напрями посилення спроможностей спеціальних служб України шляхом партнерства з приватними підприємствами та їх структурами безпеки, серед яких:

- створення безпекових платформ (освітнього та інформаційно-комунікативного характеру);
- отримання оперативно-значущої інформації в інтересах забезпечення державної безпеки як в країні, так і за її межами, у тому числі її обробка;

- сприяння у використанні існуючих та розробка нових продуктів програмного забезпечення для пошуку, ідентифікації осіб, що створюють загрозу державній безпеці України, фіксацію їх злочинної діяльності тощо;
- здійснення аналітичних досліджень, узагальнення великого масиву даних в інтересах забезпечення національної безпеки;
- підготовка кадрів до роботи в сучасних умовах, у т.ч. з використанням новітніх технологій.

Слід зазначити, що не менш важливою умовою і навіть запорукою реалізації зазначених напрямів співпраці є прозорість, взаємна довіра та корисність такого партнерства, а також чітка правова регламентація прав і обов'язків сторін такого партнерства.

Використана література

1. Контртерористична стратегія ЄС на 2023 – 2027 роки. URL: https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=0900001680a9ad67#_Тoc121816434 (дата звернення: 18.06.2024).
2. Маркеєва О.Д., Розвадовський Б.Л. Держава та приватний сектор на захисті національної безпеки: від взаємодії до партнерства: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2021. 72 с.
3. Навіщо ЦРУ наймати підрядників? URL: <https://www.golosameriki.com/a/cia-press-club-2009-08-20-53867882/660954.html> (дата звернення: 18.06.2024).
4. Паливода В.О. Приватні розвідувальні компанії: іноземний досвід залучення приватного сектору до виконання завдань розвідки: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2022. 20 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-06/ad-privat-intell-comp1_gotove_04.pdf (дата звернення: 18.06.2024).
5. Приватні розвідувальні компанії: іноземний досвід залучення приватного сектору до виконання завдань розвідки. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/prywatni-rozvidvalni-kompaniyi-inozemnyu-dosvid-zaluchennya> (дата звернення: 18.06.2024).
6. Сімак С.В. Світовий досвід організації державно-приватного партнерства. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”*. Серія – Державне управління. 2014. Т. 235. Вип. 223. С. 88-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2014_235_223_18 (дата звернення: 18.06.2024).
7. ECSA – Cerberus. Забезпечення безпеки та проведення розслідувань. URL: <https://www.linkedin.com/showcase/ecca-cerberus/about> (дата звернення: 18.06.2024).
8. National Counterintelligence Strategy of the United States of America 2020 – 2022. Executive Summary. URL: https://www.dni.gov/files/NCSC/documents/features/20200205-National_CI_Strategy_2020_2022_Executive_Summary.pdf (дата звернення: 18.06.2024).
9. Project Griffin (From Wikipedia, the free encyclopedia). URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Project_Griffin (дата звернення: 18.06.2024).
10. Protect your business. Protect the public. Protectuk. URL: <https://www.protectuk.police.uk> (дата звернення: 18.06.2024).
11. Terrogence – провідна розвідувальна компанія. URL: <https://terrogence.com> (дата звернення: 18.06.2024).

~~~~~ * * * ~~~~~